

Littafin Daniyel - Lamba ta Dari da Tamanin da Takwas

Daga Raphia zuwa Panium: Bayyana Muhimmancin Annabci na Tsofaffin Yake-yake

Jeff Pippenger
2024-04-18

Yaƙin Raphia da Yaƙin Panium al'amura ne biyu na tarihi dabam-dabam da suka faru a lokuta da mahallai daban, amma dukansu suna da muhimmanci a tarihin Yahudiya ta dā da yankunan da suke kewaye da ita. Yaƙin Raphia ya faru a shekara ta 217 kafin haihuwar Almasihu. Yaƙin Panium ya faru a shekara ta 200 kafin haihuwar Almasihu tsakanin masarautar Seleucid (sarkin arewa) da masarautar Ptolemaic (sarkin kudu). An bayyana waɗannan yaƙe-yaƙe biyu a cikin ayoyi na goma sha ɗaya zuwa goma sha biyar na Daniyel sura ta goma sha ɗaya. Waɗannan yaƙe-yaƙe biyu sun rigaya Tawayen Maccabees a shekara ta 167 kafin haihuwar Almasihu.

Yaƙin Panium ya sami sunansa ne daga sifar ƙasa da ke kusa, wato Dutsen Panium, inda wannan rikici ya auku. Sunan Panium ya samo asali ne daga allahn Girka Pan, wanda aka keɓe wa haikali a wurin. Wurin ya kasance sananne da suna Panium saboda dangantakarsa da bautar Pan. Sau da yawa ana kiran ginin haikalin da “Wurin Tsarkin Pan,” domin a jaddada matsayinsa a matsayin wurin ibada da sujada na addini da aka keɓe ga allahn Pan. Kalmar “Nymphaeum” tana nufin abin tunawa ko wurin tsarki da aka keɓe ga nymphs na ruwa a tsohuwar addinin Girka da Roma. Ginin haikalin da ke Panium ya haɗa da kogo da kuma mabulɓular ruwa ta halitta, waɗanda aka yi imani cewa nymphs suna zaune a cikinsu; sabili da haka, a wasu lokuta ana kiransa da Nymphaeum na Panium.

Bayan da Hirudus Filibus, ɗan Hirudus Babba, ya sāke gina birnin kuma ya faɗaɗa shi, aka san shi da Kaisariya Filibi domin girmama Sarkin Roma, Kaisar Augustus, da kuma Hirudus Filibus kansa. Harabar haikalin ta kasance muhimmiyar cibiyar addini a cikin wannan birni.

A zamanin mulkin Sarki Augustus, an sake keɓe haikalin ko kuma an sake masa suna domin girmama Augustus, abin da ya nuna bautar daular sarki da kuma haɗewar ayyukan addinin Romawa cikin yanayin addinin yankin. Yankin da yake kusa da tsohon birnin Kaisariya Filibbi, inda haikalin Pan yake, a wasu lokuta ana kiransa “Ƙofofin Jahannama” ko kuma “Ƙofofin Hades.”

A ayoyi na goma sha shida zuwa goma sha tara na Daniel sura ta goma sha ɗaya, an wakilta yankuna uku na ƙasa da za a ci da yaƙi waɗanda Roma ta arna za ta rinjaya domin a kafa ta a matsayin masarauta ta huɗu ta annabcin Littafi Mai Tsarki kuma a matsayin sarkin arewa a cikin surar. A aya ta goma sha shida, an nuna babban janar na Roma, Pompey, yana cin Siriya da yaƙi a shekara ta 65 K.H., sannan Urushalima a shekara ta 63 K.H. Ayoyi na goma sha bakwai zuwa goma sha tara suna nuna cin Masar da Julius Caesar ya yi, wadda ita ce ta uku cikin waɗannan cikasku. Yaƙin Actium a shekara ta 31 K.H. ya nuna farkon shekaru ɗari uku da sittin da Roma ta

arna za ta yi tana mulki mafi girma, cikin cikas aya ta ashirin da huɗu ta Daniel sura ta goma sha ɗaya.

A aya ta ashirin an nuna zamanin mulkin Augustus Kaisar, kuma a cikin wannan tarihin ne aka haifi Yesu. Sa'an nan kuma a ayoyi na ashirin da ɗaya da na ashirin da biyu an bayyana zamanin mulkin mugun Tiberius Kaisar, ta haka kuma ana nuna gicciyen Almasihu. A aya ta ashirin da uku, an nuna alkawarin da Yahudawan Makabiyawa suka kulla da arna Roma, saboda haka kuma tafiyar tarihin da ta fara a aya ta goma sha ɗaya ta tsaya, kuma labarin tarihin ya koma baya zuwa lokacin 161 K.H. zuwa 158 K.H.

Aya ta ashirin da uku tana wakiltar layin Makabiyawa, kuma ko da yake ba ta bayar da dukan cikakkun bayanai na layinsu na annabci ba, tarihin rubuce ya bayar. A shekara ta 217 K.Z., aka yi Yaƙin Raphia, kuma a bayan wannan wani sarkin yaro ya bar Masar cikin rauni. Sa'ad da sarakunan Seleucid da na Girka suka yi shirye-shiryen yadda za su magance wannan sarkin yaro a shekara ta 200 K.Z., Roma ta shigar da kanta cikin tarihin kuma ta zama mai kare sarkin yaron Masar. A wannan shekarar ce kuma aka yi Yaƙin Panium. Sa'an nan a shekara ta 167 K.Z. yaƙin ba-da-gani na Makabiyawa ya fara.

Tawayen Makkabiyawa ya fara ne a Modein a shekara ta 167 kafin haihuwar Almasihu, kuma ya kunshi ba kawai Makkabiyawa suna yaƙi da Daular Seleucid ba, amma har ma suna yaƙi da Yahudawan da suka kaddara cewa suna cikin haɗin gwiwa da Seleucidawa. Tawayen ya samo asali ne daga dalilin addini, kuma an aiwatar da shi ne a kan makiyi na cikin gida da na waje. A shekara ta 164 kafin haihuwar Almasihu Makkabiyawa suka sake tsarkake Haikali, kuma ana tunawa da wannan al'amari ta wurin bikin Hanukkah na Yahudawa. A wannan shekarar ne mashahurin mugu Antiochus Epiphanes ya mutu. Sa'an nan daga shekara ta 161 kafin haihuwar Almasihu zuwa 158 kafin haihuwar Almasihu aka shiga cikin "kawancen" aya ta ashirin da uku tare da Roma.

Nuni kai tsaye kadai game da Maccabees, tawaye nasu da kuma kawancinsu da Roma, ana samunsa ne a aya ta ashirin da uku; amma tarihin zuriyar mulkin, wadda ake kira Daular Hasmonean, ya fara a Modein a shekara ta 167 K.H., kuma ya ci gaba har zuwa lokacin gicciye. Wakilan karshe na Daular Hasmonean su ne Farisiyawa na zamanin Kristi. Saboda haka, akwai layin annabci na tarihin addinin Yahudanci mai ridda kamar yadda Maccabees suka wakilta, wanda ya fara a shekara ta 167 K.H. a tawayen Modein, kuma ya kare a aya ta ashirin da ɗaya da ta ashirin da biyu lokacin da aka gicciye Yesu.

Tarihinsu ya kai ga wani muhimmin juyi a aya ta goma sha shida, sa'ad da Roma, a karo na farko, ta hannun Pompey, ta ci Urushalima da yaƙi. Babban dalilinsa na kawo hallaka a kan Urushalima a wancan lokaci shi ne rigima tsakanin bangarori biyu na Daular Hasmonean. Daga wannan lokaci (63 BC), Yahuza ta kasance farkashin mulkin Roma. Daular Hasmonean ta Maccabees ta fara a annabce a yaƙin Modein a shekara ta 167 BC, sa'an nan aka sa ta farkashin mulkin Roma a shekara ta 63 BC. Ba da dadewa ba bayan farkon wannan tarihi, Maccabees suka kaddamar kuma suka shiga cikin kawance da Roma daga 161 BC zuwa 158 BC. Sun kasance farkashin mulkin Roma daga 63 BC har zuwa gicciye da kuma cikakkiyar hallakar Urushalima a shekara ta 70.

Layin annabcin Makkabiyawa shi ne layin addinin Yahudanci mai ridda, sabili da haka yana wakiltar layin Furotesta mai ridda. Daga Yaƙin Panium har zuwa dokar Lahadi ta aya ta goma sha shida, al'amuran annabci na 200 K.H., 167 K.H., 164 K.H., da kuma kawancen daga 161 K.H. zuwa 158 K.H. za a maimaita su cikin tarihin Furotesta mai ridda. Waɗannan alamomin hanya za su faru cikin tarihin shugaban ƙasa na takwas wanda yake daga cikin bakwai kafin dokar Lahadi. 200 K.H. yana wakiltar layin waje na ƙahon Jamhuriyya dangane da 167 K.H., wanda yake wakiltar layin ciki na ƙahon Furotesta mai ridda.

Waɗannan alamomin hanya a zahiri suna boye ne a cikin jerin tarihin Daular Hasmonean, amma duk da haka suna zama wani ɓangare na boyayyen tarihin aya ta arba'in ta Daniyel goma sha ɗaya. Wata jeri ce da take cikin “wancan ɓangaren annabcin Daniyel da ya shafi kwanaki na ƙarshe.”

Gaskiyar cewa addinin Yahudanci yana bikin Hanukkah domin tunawa da tawayen Maccabiyawa, ba ya ayyana Maccabiyawa a matsayin masu adalci. Saboda tawaye, shekinah ba ta taɓa komawa haikalin da aka saƙe gina bayan bautar talala ta shekaru saba'in ba. Saƙon annabci na ƙarshe ya zo ta bakin Malachi kimanin ƙarni biyu kafin Maccabiyawa. Tarihin Maccabiyawa ya nuna cewa sun bar shugabanninsu na siyasa su kuma yi aiki a matsayin babban firist, wannan kuwa shi ne ainihin zunubin da Bafillatani na Masar, wato Ptolemy, ya yi yunkurin aikatawa, kuma da Sarki Uzziah ma ya yi yunkurin aikatawa. Al'ada ta nuna cewa Allah ya sa baki domin ya hana Ptolemy wannan aiki na sabo, kuma maganar Allah ta bayyana kai tsaye cewa Allah ya sa baki lokacin da sarki Uzziah ya yi yunkurin aiwatar da aikin firist da na sarki. 'Ya'yan ƙarshe na daularsu su ne Farisiyawa. Babu wani dalili na kammala cewa Maccabiyawa alama ce ta adalci, duk da irin girmamawar tarihi da Yahudawan addinin Yahudanci na zamani za su iya yi musu.

Gyaran Addinin Furotesta ya fara ne a zamanin Luther, kuma ya kasance ci gaba ne mai tafiya a hankali. Bai kasance sabon al'ada ba, gama Yesu da almajiransa Furotesta ne; farkawa ce daga duhun tarihi inda aka farkar da Luther da sauran masu gyaran addini. Kololuwar wannan gyaran da yake ci gaba ita ce fungiyar Millerite. Allah bai bukaci ya farkar da masu gyaran addini na farko ga zunuban Babila kadai ba, amma Ya yi nufin ya kai su ga cikakkiyar fahimtar dokarsa, da aikinsa a cikin Wuri Mai Tsarki na sama. A ranar 19 ga Afrilu, 1844 Furotesta suka ƙi ƙarin hasken gyaran addini suka kuma zama Furotestantism mai ridda.

Milleriyawa masu aminci a wancan lokaci an “ba su alkyabba” kuma aka shigar da su cikin Wuri Mafi Tsarki domin su kammala aikin har su zama cikakku Kiristocin Furotesta. A cikin 1863, waɗanda aka ba su alkyabba, ta wurin rashin biyayya, suka ajiye alkyabbar Furotestantanci, suka ɗauki alkyabbar Laodikiya. A cikin zamani na ƙarshe na hatimcewar mutum dubu ɗari da arba'in da huɗu, wanda ya fara shekaru ashirin da biyu bayan 11 ga Satumba, 2001, wato a 2023, Zakin kabilar Yahuza yana warware hatiman gaskiyoyin da suke cike gihin boyayyen tarihin aya ta arba'in na Daniel sura ta goma sha ɗaya, wato tarihin daga rushewar Tarayyar Soviet a 1989 har zuwa dokar Lahadi mai gabatowa nan ba da daɗewa ba. A cikin yin haka, Ya warware hatiman tarihin addinin Yahudanci mai ridda a matsayin alamar Furotestantanci mai ridda.

Dukkanin layukan mutanen Allah masu ridda, ko na Yahuda ta zahiri ne ko kuwa Yahuda ta ruhaniya (dukansu ƙasashe masu ɗaukaka), suna ƙarewa ne a cin Urushalima, na farkon a shekara

ta 63 K.H., na biyun kuma a dokar Lahadi mai zuwa nan ba da dadewa ba. Dukkanin layukan biyun suna wakiltar yaƙi wanda ƙwazon addini marar daidaito ne yake motsawa. Dukkanin layukan biyun suna wakiltar yaƙi gāba da falsafancin addini na Girka, kuma a ƙarshe dukkansu suna ƙarewa da masu ridda suna zama a ƙarƙashin mulkin Roma. Ina tantance yaƙe-yaƙe uku na aya ta arba'in a matsayin masu wakiltar rugujewar Tarayyar Soviet a 1989, Yaƙin Ukraine, da Panium a lokacin dokar Lahadi, domin nuna bambanci tsakanin waɗānnan yaƙe-yaƙe uku da yaƙe-yaken duniya uku.

“Maganar Allah ta yi gargadi game da hatsarin da yake gabatowa; idan aka yi biris da wannan, to duniyar Furotesta za ta fahimci ainihin manufofin Roma ne kawai sa'ad da zai riga ya yi latti a kubuta daga tarkon. Ita tana ta ƙara ƙarfi a boye ba tare da hayaniya ba. Koyarwarta tana aiwatar da tasirinta a cikin zaurukan majalisa, a cikin ikkilisiyoyi, da kuma a cikin zukatan mutane. Tana tara manya-manyan gine-ginenta masu daukaka da ƙarfi, a cikin boyayyun maɓoyarsu ne za a maimaita tsanantawarta ta dā. A boye kuma ba tare da an gane ba tana ƙarfafa rundunoninta domin ta ciyar da nata manufofi gaba idan lokacin bugunta ya yi. Dukan abin da take so shi ne ta sami wurin da zai ba ta rinjaye, kuma ana riga ana ba ta wannan. Ba da dadewa ba za mu gani kuma za mu ji abin da manufar ɓangaren Roman take. Duk wanda zai gaskata kuma ya yi biyayya ga maganar Allah, ta haka zai jawo wa kansa zargi da tsanantawa.”
The Great Controversy, 581.

Daga aya ta goma, wadda take nuna rushewar Tarayyar Soviet a shekara ta 1989, har zuwa Yaƙin Panium a aya ta goma sha biyar, tsarin papanci yana ta “ƙarfafa rundunoninta domin ya ciyar da nasa manufofi gaba sa'ad da lokacin bugun nasa zai zo.” Waɗānnan ayoyi suna fayyace yanayi na annabci waɗānda su ne “tarko” da papanci ya shirya, wanda ba zai yiwu a “tsere” masa ba. A artabun ƙarshe, wanda Yaƙin Panium yake wakilta, za a kafa siffar dabbar a cikin Amurka. Kafuwar wannan siffa ita ce gwaji na ƙarshe ga mutanen Allah na kwanakin ƙarshe.

“Ubangiji ya nuna mini sarai cewa za a kafa siffar dabbar kafin ƙofar rahama ta rufe; gama ita ce za ta zama babban gwaji ga mutanen Allah, wanda ta wurinsa za a yanke hukunci game da makomarsu ta har abada. ... A cikin Ru'ya ta Yohanna 13 an gabatar da wannan batu a fili; [Ru'ya ta Yohanna 13:11–17, an nakalto].

“Wannan ne gwajin da dole mutanen Allah su fuskanta kafin a hatimce su. Dukan waɗānda suka tabbatar da amincinsu ga Allah ta wurin kiyaye dokarsa, kuma suka ƙi karɓar Asabar ta ƙarya, za su shiga ƙarƙashin tutar Ubangiji Allah Jehobah, kuma za su karɓi hatimin Allah mai rai. Waɗānda kuwa suka yi watsi da gaskiyar da ta fito daga sama suka kuma karɓi Asabar ta Lahadi, za su karɓi alamar dabbar.” Manuscript Releases, juzu'i na 15, 15.

Ƙirƙirar surar dabbar ana wakilta ta da lokacin da aka shiga ƙawancen Roma. Ƙahon Furotesta na Ƙasar Amurka ya zama 'ya'yan mata na Roma a shekara ta 1844, kuma farkon tarihinsu ana maimaita shi a ƙarshen tarihinsu sa'ad da suka sake kudura su kwaikwayi uwarsu.

“Na ga cewa dabbar mai ƙaho biyu tana da bakin maciji, kuma ikonsa yana cikin kansa, kuma umurnin zai fito daga bakinsa. Sa'an nan na ga Uwar Karuwai; cewa uwar ba 'ya'yan ba ce, amma dabam take kuma ta bambanta da su. Lokacinta ya kasance, ya kuma shudē, kuma 'ya'yanta, kungiyoyin Furotesta, su ne na gaba da suka zo fagen wasa suka aiwatar da irin

tunanin da uwar take da shi sa'ad da ta tsananta wa tsarkaka. Na ga cewa kamar yadda uwar take ta ragu cikin iko, haka 'ya'yan kuma suke ta ƙaruwa, kuma ba da dadewa ba za su yi amfani da ikon da uwar ta taɓa amfani da shi.”

“Na ga cocin mai suna kawai da kuma Adventistocin mai suna kawai, kamar Yahuda, za su ci amanar mu ga Katolika domin su sami tasirinsu su zo su yi gāba da gaskiya. A sa'an nan tsarkaka za su kasance mutane marasa shahara, waɗanda Katolika ba su cika sani ba; amma ikklisiyoyi da Adventistocin mai suna kawai waɗanda suka san bangaskiyarmu da al'adunmu (gama sun ƙi mu saboda Asabar, domin ba su iya karyata ta ba) za su ci amanar tsarkaka su kai rahotonsu ga Katolika a matsayin waɗanda suke ƙin bin ƙa'idojin jama'a; wato, cewa suna kiyaye Asabar kuma suna ƙin kiyaye Lahadi.”

“Sa'an nan Katolika za su umarci Furotesta su ci gaba, su kuma fitar da doka cewa dukan waɗanda ba za su kiyaye ranar farko ta mako ba, maimakon rana ta bakwai, a kashe su. Katolika kuwa, waɗanda adadinsu ya yi yawa, za su goyi bayan Furotesta. Katolika za su ba surar dabbar ikon su. Furotesta kuma za su yi aiki kamar yadda uwarsu ta yi a gabansu domin hallaka tsarkaka. Amma kafin dokarsu ta kawo ko ta haifi 'ya'ya, za a kubutar da tsarkaka ta wurin Muryar Allah.” Spalding and Magan, 1, 2.

A cikin wannan nassi akwai ƙungiyoyi biyu na “na suna kawai,” wato, “a suna kaɗai,” waɗanda suke bashe amintattun Allah ga Katolika. Fahimtar Ellen White game da majami'u na suna kawai da Adventists na suna kawai ta bambanta da abin da a zahiri suke wakilta a kwanaki na ƙarshe; domin a fahimarta, “Adventist na suna kawai” zai wakilci Kirista ne wanda yake ikirarin yin bangaskiya ga dawowar Almasihu. Amma annabawa sun fi yin magana ne game da kwanaki na ƙarshe fiye da kwanakin da suka rayu a cikinsu, kuma “Adventist na suna kawai,” a kwanaki na ƙarshe, yana wakiltar cocin Adventist ta Bakwai ta Laodicea, kuma majami'u na suna kawai su ne zuriyar waɗanda suka zama 'ya'yan mata na Roma a shekara ta 1844.

'Yan Adventist na Rana ta Bakwai za su ƙi “mutane marasa suna,” waɗanda su ne wakilan Allah na gaskiya, domin “ba za su iya karyata gaskiyar Asabar ba,” wadda take wakiltar Asabarar Kasar na hutawa. Ikilisiyar Adventist ta Rana ta Bakwai tana da'awar tana riƙe da rana ta bakwai a matsayin ranar ibada, amma a kwanaki na ƙarshe Asabarar da ba za su iya karyatawa ba ita ce “sau bakwai,” na Littafin Lawiyawa ashirin da shida, wadda ita ce gaskiyar tushe ta farko da suka ƙi a shekara ta 1863.

Sashen da muke dubawa yanzu yana fayyace motsin annabci da ke da alaƙa da tarihin da yake farawa da dokar Lahadi mai zuwa ba da dadewa ba, amma tarihin gwaji na ƙarshe da yake biye da dokar Lahadi ana fara cika shi ne a cikin Kasar Amurka. A lokacin dokar Lahadi, Kasar Amurka za ta tilasta wa dukan duniya ta kafa siffa ga dabbar, amma kafin su kammala wannan aiki, za su riga sun kafa siffa ga dabbar a cikin Kasar Amurka.

“Sa'ad da Amurka, kasar 'yancin addini, za ta haɗa kai da Paparoma wajen tilasta wa lamiri da kuma sa mutane su girmama Asabarin karya, mutanen kowace kasa a duk faɗin duniya za a jagorance su su bi misalinta.” Testimonies, juzu'i na 6, 18.

“Al’ummai na kasashen waje za su bi misalin Amurka. Ko da yake ita ce take jagoranci wajen fara hakan, duk da haka irin wannan rikici zai fāḍo a kan mutanenmu a dukkan sassan duniya.” Testimonies, volume 6, 395.

Babban gwaji ga mutanen Allah yana faruwa ne kafin dokar Lahadi, domin a lokacin dokar Lahadi ne lokacin jarrabawa ya rufe ga Seventh-day Adventists. An wakilta wannan gwaji a matsayin kafuwar surar dabbar, kuma surar dabbar ita ce haɗuwar Ikilisiya da Jiha, tare da Ikilisiya ce ke sarrafa wannan dangantaka. Kamar yadda Furotesta suka zama ’yar Roma a 1844, kuma ’ya ita ce surar uwarta, haka kuma Furotestan da suka yi ridda za su cika aiki makamancin wannan a kwanaki na karshe, domin Yesu kullum yana misalta karshe wani abu da farkon wani abu.

Tarihin da “kungiyar” da aka ambata a aya ta ashirin da uku na Daniyel sura ta goma sha ɗaya ke wakilta, yana wakiltar wata al’umma mai iƙirarin bangaskiya amma mai ridda ta kasa mai ɗaukaka tana miƙa hannu domin kulla haɗin kai da Roma. 161 BC zuwa 158 BC yana wakiltar samuwar siffar dabbar da ta kai kololuwa a dokar Lahadi.

Za mu ci gaba da wannan nazari a cikin talifi na gaba.

“Amma mene ne ‘siffar dabbar’? kuma ta yaya za a ƙirƙire ta? Dabbar mai kaho biyu ce take yin siffar, kuma ita siffa ce ta dabbar. Ana kuma kiranta siffar dabbar. Saboda haka, domin mu fahimci yadda siffar take da kuma yadda za a ƙirƙire ta, dole ne mu yi nazarin siffofin dabbar da kanta—wato papacy.”

“Sa’ad da cocin farko ta lalace ta wurin juyewa daga sauƙin bishara da kuma karɓar al’adu da ibadun arna, ta rasa Ruhu da ikon Allah; kuma domin ta mallaki lamuran zukatan mutane, sai ta nemi goyon bayan ikon mulkin duniya. Sakamakon haka kuwa shi ne papanci, coci wadda ta mallaki ikon kasa kuma ta yi amfani da shi don ciyar da nata manufofi gaba, musamman domin hukunta ‘bidi’a.’ Domin Amurka ta kulla surar dabbar, dole ne ikon addini ya mallaki gwamnatin farar hula har ikon kasa ma cocin za ta yi amfani da shi don cim ma nata manufofi.” The Great Controversy, 443.